

ביאורים

כפי שכבר למדנו, הסיבה השורשית שהולידה את הכפירה היא ההבנה השטחית והשגויה של מושגי האמונה. לסיבה הזו יש שני שותפים: האחת היא ההבנה וההסברה של עניני האמונה. השנייה היא הדרישה של ההמון הרחב לחשיבה הגיונית ומעמיקה. הדרישה הזו נובעת מהתמורות שחלו בעולם במאות השנים האחרונות בעקבות הרנסנס ותנועת ההשכלה. בעבר, החשיבה הביקורתית וההיגיון היו מאפיינים של יחידים סגולה בכל דור. אולם כעת, הן הפכו לנחלת הכלל. האנושות התרגלה להטיל ספק בכל עמדה מדעית או רוחנית. היא כבר אינה מקבלת כמובן מאליו, ולא סומכת על שיקול דעתם של אחרים, אלא דורשת לברר וללמוד בעצמה כל נושא, כדי שתוכל להחליט. אמנם גם כיום, יש עדיין אנשים שמתאפיינים בחיים של תמימות ופשטות, ואינם מרגישים צורך להגיע למסקנה שכלית בכל דבר. בקרב האנשים הללו, הכפירה לא התפשטה כל כך, כי הם מוכנים לקבל בשויון נפש את האמונה בה' כמות שהיא, על כל החסרונות שבה. אולם לאנשים שהתרגלו לעמוד על ההיגיון והשיתותי שכל תחום, אי אפשר למכור אמונה שלא עומדת במבחן האינטליגנציה. התופעה הזו היתה קיימת גם בעבר, ביחס לענין 'ההגשמה'. בימי קדם, גם בקרב עם ישראל היה מקובל לחשוב שהאל הוא בעל גוף ותכונות אנושיות כמו בני האדם. אולם היו אנשים משכילים שלא יכלו לקבל את התפיסה הזו, ולכן נחזו את האמונה היהודית, ופנו לתורות הפילוסופיה היוונית. גדולי הראשונים, כמו הרס"ג והרמב"ם, לחמו מלחמת חורמה כנגד תפיסת ההגשמה. הם הוכיחו באותות ובמופתים שהאל הוא מופשט לגמרי, ואין בו שום נגיעה גשמית, ובכך מיתנו את הנהירה אל הפילוסופיה על חשבון המסורת היהודית. כיום, תפיסת ההגשמה כמעט ועברה מהעולם. אין צורך לקדש עליה מלחמה, אולם יש צורך לחדש את המאבק הרוחני הזה כנגד הסינלופים והעיוותים הקיימים היום בנושא האמונה. גם בתבונה האנושית יש מימד אלוהי, כי שכל האדם עצמו הוא צלם אלוהים. השכל האנושי הביא לכפירה, לא מפני שהשכל עומד בסתירה לאמונה, אלא בדיוק להיפך. ההשגה השכלית זזה לאמונה האותנטית, ולכן היא מבטלת את האמונה הסובלת מזיוף ומקסטנות.

הרחבות

• איך מתקנים את התפיסה האמונית השטחית?

הספיה האחת היא ההבנה השטחית והמועטת בערכי התורה. המחשבה שהאמונה אינה מסתדרת עם המדע נובעת מתפיסה אמונית בוסרית. אנשים שנחשפו למדעים הכלליים, כמו היסטוריה וגיאולוגיה למשל, חשו שיש בממצאיהם סתירה לתורה ולאמונה הפשוטה שקיבלו בביתם, והדבר גרם להם לבלבל ביחס לאמונה. הרב קוק כתב שאם הם היו מתעמקים, הם היו מבינים שאין בהכרח סתירה בין האמונה למדע. דרך התיקון לדבר, כותב הרב קוק באדר היקר, היא לחזק את הלימוד בספרי האמונה: "כל אותם הספרים הנפלאים מלאי הענין, שכל כך התעמקו בהם גדולי הדורות בחבורם והפצתם, הם מונחים בקרן זוית, או נחשבים לספרי טיול, שמעיינים בהם בדרך ארעי, ועיון כזה איננו מביא כלל את תועלת המבוקש הכללי, להתכנסות המחשבות, לקישורן, התילדותן, ובניגן. אותם שהתפתחות המחשבה הכללית (=אנשים שנחשפו לחכמות החול) הביאתם למדה זו להיות גם הם צמאי רעיון ותאבי דברים חדשים וחיים, באין להם מן המוכן על אדמת ישראל מזון, מעדן ומבריא, מחובר מענפים שונים, מתוקן מפועלים החיים אתנו ומקובל על לב הדור החי (= יש בספרי האמונה תשובות מן המוכן לשאלות שמטרידות אותם. ולמרות זאת, במקום ללמוד-), הנם מתרחקים, מתדלדלים ומתנוודים לכל רוח, שהמחשבה של האומה השולטת, שהם יושבים בקרבה, הולכת שמה, וההשפעה החוזרת מזה בקרבנו פנימה מביאה דאבון לב וחלישות חיל" [מעט צרי, טו]. בגלל חוסר הלימוד בספרי האמונה, הבלבול מתפשט בישראל. הסיבה לכך שלא לומדים מספיק בספרי האמונה היא הפחד שהבירור יביא לכפירה, שהשאלה תביא לפריקת עול. כך כותב הרב קוק בהמשך דבריו: "וכל זאת באתנו מפני היראה הנפרזה מכל עיון ומחשבה, בחלקי התורה הנוגעים ללב המרגיש ולמח החושב, שצווחו עליה גדולי הדורות, ביחוד המקובלים" [שם].

שאלות לדיון

נראה לפעמים שדווקא בקרב המאמינים התמימים רגשות המוסר חזקים יותר. מדוע הרב מגדיר את רמת המוסר שלהם כ"נמוך ובלתי נעלה"?

"שאי אפשר ללל שיהיה חיץ וקיר מבדיל בין התבונה הברורה של ההבנה המדעית לבין יסודי התורה". האם ניתן להסיק מכך שיש מקום ללמוד את התורה על פי כלי המחקר האקדמיים שיש בידינו כיום?

לעילוי נשמת הענה פערל בת משולם יהודה ע"ה

הסבות גורמי המכשלות הן רבות, אמןם בכללותן שתיים הנה, הספיה האחת היא ההבנה השטחית והמועטת בערכי התורה, פיון שההבנה המטעית כובשת מקום גדול, עד שמתדמה לרבים שזאת היא הבנת הדת. אמןם אם כי לתמימים פשוטים, אנשים שאת האור המדעי כמו שהוא בעולם החיצוני לא ידעו, לא תזיק להם הבנתם הגרועה למעמד רוחם הכללי, אלא תניחם על מצבם הנמוך ובלתי נעלה הרבה במוסר, שזה ודאי תלוי לפי הערך של ברור המשגים הדתיים והאורה הרוחנית בכלל, אבל לבינונים ופקחים במדעים הפוללים הזיק הדבר עד היסוד.

וזה היה נהוג מעולם: קדם שהידיעה של שלילת ההגשמה, למשל, עם כל סעיפיה המדעיים נתפשטה יפה בעם, היתה העלמה זאת לאבן נגף לרבים שנהנו מזיו חכמות חיצוניות, פאשר העידו על זה גדולי הראשונים זכרונם לברכה, עד שטרחו ובארו ופרסמו לההמון כפי היכלת את מה שהיה כבר נודע וגלוי לחכמי לב.

ותמצית הדברים היא: שהמשג העולה מהחכמה הברורה המתבוננת כפי טבע השכל האנושי הטהור המעט בהוד המוסר הזך והעליון, מתאחד הוא עם הידעה הדתית העליונה הנכונה והאמתית. דגמת דבר זה נמצא בדורנו גם כן בסעיפים ופרטים רבים שאנו חייבים ללמד, להסביר את מה שהוא מסביר ופשוט לכל דורש - אבל גם נעלם מהמון רב, גם מאותם שיש לתבע מהם פשרון של השפעה - שאי אפשר כלל שיהיה חיץ וקיר מבדיל בין התבונה הברורה של ההבנה המדעית לבין יסודי התורה. ודבר זה שרבים חושבים שהיא מלאכה ישנה שאינה צריכה כבר לנו, היא עכשו עבודה שחיונה נתחזק למאד, וחזרה ונעורה כבימי הפילוסופיה הראשונים, של זמן הרס"ג והרמב"ם, אלא שיש לה פנים חדשות ופרטים שונים, כפי השנויים שבמעמד העולם והאמה.

(מאמרי הראיה א, בעקבתא דמשיחא)

המכשלות - של הכפירה. **בערכי** - היסודות העיקרים. **הבנתם** - האמונות. **שזה** - המצב המוסרי. **במדעים הפוללים** - השכלה מדעית. **לרבים שנהנו** - אנשים שהתודעו להשכלה הפילוסופית השוללת את ההגשמה, ידיעתם גרמה להם להתרחק מתורה, כי בהבנה שטחית קיימת בתורה הגשמה. **מה שהיה כבר נודע** - שלילת ההגשמה. **המשג** - ההבנות והידיעות. **מתאחד** - מתאים. **הידיעה הדתית העליונה** - התפיסה האמונית העמוקה והישרה. **שאי אפשר כלל וכו'** - לא תתכן סתירה בין התורה למדע ובין יסודות האמונה להבנה השכלית. **שהיא** - התאמת המדע והתורה.